

Обставини справи

Справа стосувалася стверджуваного порушення права заявників на свободу вираження поглядів у зв'язку з їхнім кримінальним засудженням унаслідок публікації в місцевій газеті відкритого листа, у якому вони поскаржилися на поведінку судді в судових провадженнях, що стосувалися їх.

Заявники належать до членів неприбуткової організації «Plataforma Ciudadana Aguilar Natural», створеної у 2008 році з метою сприяння стійкому економічному розвитку, використання природних ресурсів у межах їх відновлення та гарантування збереження ландшафтів і природного середовища селища Агілар-дель-Альфамбра (провінція Теруель в Іспанії).

У серпні 2007 року Watts Blake Bearer España S.A. (WBB), власник контракту на видобуток корисних копалин, звернувся до муніципальної ради з проханням про видачу екологічної ліцензії на зайняття класифікованими видами діяльності.

Спочатку запит WBB на отримання екологічної ліцензії був позитивно схвалений консалтинговою архітектурною фірмою, проте далі був переглянутий. У зв'язку із цим було проведено другий технічний аналіз, який виконував архітектор І. З.

Указом від 25 червня 2008 року муніципальна рада визнала недійсними процедури з отримання адміністративного дозволу тією мірою, якою класифіковані види діяльності, для яких була потрібна ліцензія, вимагали аналізу для оцінки їхнього екологічного впливу, а не просто адміністративної ліцензії.

24 вересня 2008 року WBB звернулася з адміністративним позовом на цей указ до адміністративного судді провінції Теруель.

З урахуванням зазначених вище суперечливих оцінок суддя залучив / запитав незалежного експерта, ім'я якого було обране зі списку п'яти інженерів гірничодобувної промисловості, наданих Офіційною асоціацією інженерів гірничодобувної промисловості. Суд призначив експерта, і заперечень сторін щодо цього не надходило. Муніципальна рада оскаржила висновок призначеного експерта М. А. Компанія WBB поставила під сумнів безсторонність висновку, підготовленого експертом І. З., та його професійні здібності.

Рішенням від 25 листопада 2009 року суддя визнав заяву прийнятною, Указ від 25 червня 2008 року – недійсним. Це рішення ґрунтувалося на висновках призначеного судом експерта М. А. Суддя вирішив посилатися на цей висновок в силу ясності, послідовності, переконливості пояснень, безсторонності його автора, оскільки його було призначено під час судового розгляду, і тому, що експерт І. З. був батьком другого заявника.

18 грудня 2009 року муніципальна рада подала апеляційну скаргу на це рішення.

30 листопада 2012 року Вищий суд відхилив скаргу, посилаючись на ті самі причини, що й суддя в суді першої інстанції, а саме: відсутність кваліфікації І. З. як інженера,

упередженість з огляду на сімейні зв'язки з одним із членів «Plataforma Ciudadana Aguilar Natural».

11 березня 2010 року, коли розгляд цієї справи в апеляційному суді тривав, заявники опублікували відкритий лист до судді першої інстанції в колонці «Листи редактору» місцевої газети, в якій, зокрема, висловили думку, що під час ухвалення рішення суддя «... продемонструвала свою упередженість та некомпетентність».

Стосовно заявників за ініціативою прокуратури було розпочате кримінальне провадження. Вироком від 10 липня 2012 року кримінальний суддя визнав заявників винними в серйозній образі, вчиненій публічно. Суддя призначив покарання у виді щоденного штрафу в розмірі 8 євро впродовж десяти місяців з альтернативним покаранням у виді позбавлення волі за таких умов: несплата штрафу два дні поспіль призводила до позбавлення волі строком на один день. Заявників також зобов'язали опублікувати рішення в цій газеті за свій рахунок. Загальна сума штрафу складала 2400 євро з кожного заявника, витрати на публікацію – 2758 євро. Крім цього, вони мали відшкодувати судді завдану моральну шкоду в розмірі 3000 євро з кожного.

Це рішення було підтримано апеляційним судом. Скарга заявників до Конституційного суду на порушення їхньої свободи вираження поглядів також була відхилена.

У своїй скарзі до Суду заявники вказували, що їхня свобода вираження поглядів була необґрунтовано обмежена, в порушення статті 10 Конвенції.

Оцінка Суду

У своїй оцінці ЄСПЛ вказав, що в цій справі засудження заявників становило втручання в реалізацію ними свого права на свободу вираження поглядів, гарантовану статтею 10 Конвенції (пункт 39 рішення).

Крім цього, таке втручання мало правову основу в законодавстві, а саме Кримінальному кодексі, яка була доступною, передбачуваною та сумісною з верховенством права (пункт 41 рішення).

Також Суд погодився з аргументом Уряду про те, що метою втручання був захист репутації чи прав інших осіб та підтримання авторитету і безсторонності суду (пункт 42 рішення).

Суду залишалося з'ясувати, чи було це втручання «необхідним у демократичному суспільстві», пропорційним та чи були наведені підстави національними судами достатніми й належними (пункт 43 рішення).

Відповідні загальні принципи наведені в пунктах 44–49 цього рішення.

Внесок у дебати з питання, що становить суспільний інтерес

Повертаючись до обставин цієї справи, Суд вважав, що оскаржувані твердження заявників стосовно функціонування правосуддя в контексті проваджень, які тривали, з

питань, що мали екологічне значення для місцевого населення, належали до сфери дебатів з питань, що становлять суспільний інтерес. Крім того, ЄСПЛ погодився з тим, що коли недержавна (неурядова) організація привертає увагу до питань суспільного інтересу, вона виконує роль суспільного наглядача, що має таке саме значення, як і ЗМІ (див. *Animal Defenders International v. the United Kingdom* [ВП], no. 48876/08 § 103, ECHR 2013 (витяги)), і може бути охарактеризована як «сторожовий пес» суспільства, що користується таким самим захистом за Конвенцією, як і ЗМІ (*ibid.*, *Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary* [ВП], no. 18030/11, § 166, 8 листопада 2016 року та *Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others*, цит. вище, § 8). Питання щодо функціонування системи правосуддя, інституту, необхідного для будь-якого демократичного суспільства, справді становить суспільний інтерес. Тому твердження заявників вимагали особливо високого рівня захисту свободи вираження поглядів, при цьому особливо вузька межа свободи розсуду мала бути надана органам влади (пункт 50 рішення).

Характер оскаржуваних тверджень та обґрунтування національних судів

ЄСПЛ підкреслив, що, засуджуючи заявників, кримінальний суддя провінції Теруель дійшов висновку, що заявники вийшли за межі критики рішення суду і сформулювали «ідеї та зауваження, прямо направлені [особисто] на суддю, яка [підготувала] [рішення] або зі своїх особистих мотивів [або] [з підстав] її професійної поведінки». Ця критика перетворилася на «особистий напад на особу, [яка] професійно виконувала [свої] судові функції, перетворивши цю статтю в персональний наклеп на суддю, приписуючи їй відсутність компетентності, [незнання] судової та професійної практики, і навіть ставлення, що суперечило судовій практиці, коли мова зайшла про її “упередженість”» (див. пункт 17 цього рішення). *Audiencia Provincial* Теруель дійшов висновку, що заявники не тільки піддали критиці рішення судді, а і приписали їй «необізнаність, упередженість чи несправедливу поведінку, які прямо вплинули на саму суть її людської гідності» (див. пункт 18 цього рішення). З урахуванням обставин справи ймовірно, що національним судам було важливо забезпечити превалювання захисту репутації судді над правом заявників на свободу вираження поглядів (пункт 52 рішення).

Залишалось з'ясувати, чи була «фактична основа» для цих суджень достатньою (пункт 54 рішення).

Повертаючись до тексту самого листа (див. пункт 14 цього рішення), ЄСПЛ дійшов висновку, що використані заявниками міркування були достатньо пов'язаними з фактами справи в доповнення до того, що їхні твердження не могли розглядатись як такі, що вводять в оману, і можуть бути вилучені / отримані з рішення. По суті, заявники дорікали судді М. М. з двох причин: ухвалення несправедливих рішень і те, що вона була «упередженою» суддею, продемонструвавши свою «відсутність безсторонності та компетенції». ЄСПЛ підкреслив, що заявники не були юристами і їхні коментарі про професійну поведінку судді потрібно було розглядати з урахуванням цього, оскільки відкритий лист демонстрував їхню глибоку

незгоду з конкретними процесуальними рішеннями та загальним результатом розгляду. ЄСПЛ у зв'язку із цим нагадав, що свобода вираження поглядів «є застосовною не лише до “інформації” чи “ідей”, що позитивно сприймаються чи вважаються необразливими або байдужими, а й також до тих, що ображають, шокують чи турбують» (див. *De Haes and Gijssels*, цит. вище, § 46). Таким чином, використання «в'їдливого тону» в коментарях, направлених на суддю, не було несумісним з положеннями статті 10 Конвенції (див., до прикладу, *Gouveia Gomes Fernandes and Freitas e Costa v. Portugal*, no. 1529/08, § 48, 29 березня 2011 року). На думку Суду, звинувачення, висунуті заявниками в їхньому листі, були критикою, яку суддя може очікувати отримати під час виконання ним своїх обов'язків, не були повністю позбавленими будь-яких фактологічних підстав, а тому мали розглядатися не як безпідставний особистий напад, а як справедливий коментар з питання, що мав суспільну важливість (див., *Kudeshkina*, цит. вище, § 95, та *Morice* [ВП], цит. вище, § 125). Тому не вбачається, що оскаржувані твердження перевищили межі допустимої критики в цій справі (пункт 55 рішення).

Підтримання авторитету суду

ЄСПЛ повторив загальні принципи, розвинуті ним щодо цього, та навів їх у пункті 47 цього рішення. Справді, хоча може бути необхідно захищати правосуддя від нападів, що заподіюють шкоду і по суті є необґрунтованими, беручи до уваги, що в низці країн судді не можуть реагувати на них на свій розсуд, це не може призводити до того, що окремим особам буде заборонено висловлювати свої думки шляхом оціночних суджень на достатній фактологічній основі з питань суспільного інтересу, пов'язаного з функціонуванням правосуддя, чи забороняти будь-яку її критику. У цій справі суддя М. М. була частиною основоположного інституту Держави, а тому була об'єктом більш широкої критики, ніж звичайні громадяни (див. *Morice* [ВП], цит. вище, § 131) (пункт 57 рішення).

Застосоване покарання

У цій справі кримінальний суддя провінції Теруель призначив заявникам покарання у виді штрафу в 2400 євро з альтернативним покаранням у виді позбавлення волі в разі несплати штрафу. Окрім рішення про публікацію вироку в цій самій газеті, яка коштувала 2758 євро, суддя також розпорядився про сплату ними компенсації завданої судді моральної шкоди в 3000 євро з кожного (пункт 16 цього рішення). ЄСПЛ підкреслив, що застосована до заявників санкція не була «найменш суворою», а навпаки мала певне значення і що не було надано жодних міркувань щодо факту того, що письмові твердження про суддю були зроблені не юристами, а зацікавленими нефахівцями, які не були стороною провадження. ЄСПЛ нагадав, що навіть у випадках, коли санкція є найменш суворою, наприклад, присудження лише «одного євро» відшкодування шкоди, як у справі *Mor* (цит. вище, § 61), вона тим не менше становить кримінальне покарання і в будь-якому разі цього факту самого по собі не достатньо для виправдання втручання у право заявника на свободу вираження поглядів (див. *Brasilier v. France*, no. 71343/01, § 43, 11 квітня 2006 року). ЄСПЛ

підкреслив, що альтернативне покарання у вигляді позбавлення волі може бути застосоване в разі несплати штрафу. Такі кримінальні покарання за своїм характером неминуче матимуть стримувальний ефект (*Otegi Mondragon v. Spain*, по. 2034/07, § 60, ECHR 2011). Суд підкреслив, що в цій справі невиконання альтернативного покарання у вигляді позбавлення волі у зв'язку зі сплатою штрафів не анулювало засудження заявників чи довгострокові наслідки наявності судимості (див. *Marchenko v. Ukraine*, по. 4063/04, § 52, 19 лютого 2009 року; див. також *Cumpăna and Mazăre v. Romania* [ВП], по. 33348/96, §§ 112–15, ECHR 2004-XI, де заявники були засуджені, зокрема, до семи місяців негайного позбавлення волі; і *Belpietro*, цит. вище, § 61, де заявники були засуджені до умовного покарання у вигляді чотирьох місяців позбавлення волі) (пункт 59 рішення).

Беручи до уваги особливо вузьку межу свободи розсуду, наданої органам влади в таких ситуаціях (див. пункт 48 цього рішення), ЄСПЛ вважав, що засудження заявників було непропорційним переслідуваній меті (пункт 60 рішення).

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 9 березня 2021 року й набуло статусу остаточного 9 червня 2021 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.